

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПОЛУЧАВАНЕТО НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР"

АВТОР: ДОВРОМИР ПЕТРОВ ДРУМЕВ

ТЕМА: МЕТОДИКА ЗА ПСИХОПЕДАГОГИЧЕСКИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ И
ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ОБУЧЕНИЕТО ПО АЙКИДО

РЕЦЕНЗЕНТ: ПРОФ. РАЙКО ПЕТРОВ -НАЦИОНАЛНА СПОРТНА
АКАДЕМИЯ "ВАСИЛ ЛЕВСКИ"

Авторът на дисертационния труд Добромир Петров Друмев е роден на 13.06. 1962 г. в гр. София. През 1987 г. завършва висшето си образование в ВМЕИ-София със специалности "Технология на металите и металообработващи машини" и "Роботика". Работил е четири години като научен сътрудник и аспирант към Централния институт по изчислителна техника и технологии /закрит през 1993г./. В момента е офицер в НСО.

Повече от две десетилетия Добромир Друмев се занимава с различни бойни изкуства. От 1993 г. започва работа като инструктор по бойно приложни изкуства в българската армия. От 12 години е главен треньор по айкидо в клуб "ЦСКА- Бойни спортове" /Сега "Зендокан"/. Показатели за високата му квалификация са защитените майсторски степени: III-ти дан по айкидо и I-ви дан по кендо. Специализирал е в Националната спортна академия "Васил Левски". Подготвил е повече от 10 носители на черни колани и е член на Българска Айкидо Асоциация.

Всички законови изисквания по процедурата за защитата са спазени. Формуляра "Сирена" е попълнен в съответствие с научните доказателства. Авторът има седем публикации по темата. Общи публикации с рецензента няма.

Дисертационният труд е написан на 180 страници, с три приложения, 31 таблици и 24 схеми и диаграми. В библиографският указател са посочени 169 заглавия/150 на кирилица и 19 на латиница/. Не всички означени трудове са намерили място в литературния обзор. Трудът е написан с добър стил, език, ерудиция и нескрита убеденост в поставените тези.

Бързото развитие на айкидо в България и света изисква адекватни на този прогрес научни изследвания. В този дух, темата на дисертационният труд е актуална и значима. Дисертантът е бил облекчен от свободните пространства за изследване и затруднен от редица фактори: дефицит на научни изследвания в световен мащаб, езотеричен подход в обучението, малък национален опит, полилинеарно развитие на айкидо и др. Дисертационният труд е сериозен опит за промяна в традиционните канони на обучение и за трансмутация на японски традиции към нашите условия/ етнически, религиозни, организационни и др./ Отговорите на тази проблематика са не винаги еднозначни.

Историческата и философско-психологическата характеристики на айкидо са представени в традиционните рамки. Пресилена е тезата, че с това бойно изкуство се получава "хармонизация на всички човешки сили". Науката все още не е открила агент с такова универсално въздействие. Затова в западните спортни енциклопедии айкидо е представено като модерна, елегантна, хуманна японска система за самозащита. Приносът на Уешиба за освобождаването на айкидо от "твърдите средства" на бойните изкуства и от състезателните форми реално увеличава потенциала му за по-силно психическо и нравствено въздействия върху личността и социалните групи.

Литературният обзор е направен обширно, компетентно и оригинално. В низходящ план дедуктивно са разгледани харак-

теристиките на въздействията, след това на психопедагогическите въздействия, на формите и средствата за тяхната реализация и т.н. Всеки раздел завършва с изводи, които определят логиката на по-нататъшната работа. Авторът умело приспособява и използва за своето изследване различни идеи и методи. Теориите на Б. Скинер, М. Клайн, П. Друкер и др. са представени некоректно, според написаното за тях от други автори.

Дисертантът очертава психопедагогическото общение като основен инструмент в обучението. Той установява социално-педагогическа и комуникационна некомпетентност на много тренъори и с труда си се стреми да извиси тяхната роля. Искам да го подкрепя с думите на А. Дистервег, че "навсякъде ценността на училището се равнява на ценността на учителя" и още, ако учителя не се стреми към науката "попада под властта на три педагогически демона: механицизъм, рутинност и баналност".

В айкидо има много неизследвани въпроси, но дисертантът търси отговори само в предварително манифестирания изследователски спектър. Работната хипотеза, целта, задачите и методологията на изследването са изградени правилно. Изследването се провежда с две анкетни карти и 10 психологически теста за изучаване на педагогическите способности, социално-психологическия климат и личностно-дейностните характеристики на тренъора. Използват се в оригинален или адаптиран вид тестове на Д. Джонсън, Ст. Жекова, Тейлър, Томас, Спилбергер, Розенбърг, Лири и собствени разработки. С това мащабно социологическо и психо-педагогическо проучване се събира ценна информация. Възможно е някои трудни въпроси от тестовите да са били неразбираеми за младите ученици. Не е много целесъобразно изграждането на обща група от ученици и ръководителите.

Педагогическият експеримент е работен като система от принципи, методи и средства за въздействия и взаимодействия в междуличностните отношения в обучението. В случая има закодирани трудности, тъй като Айкидо не е спортна дисциплина. То има тангенти със спорта в тренировката, няма състезания и се основава на привидния алогизъм-възпитание на хармония и хуманизъм чрез "бойни техники". Методиката за експеримента е богата и всеобхватна. Друг е въпроса, дали за кратката време всички тренъори са успели да се подготвят равностойно. На някои места се забелязва нееднозначна употреба и девалвация на понятието метод.

Анализът на резултатите е извършен въз основа на самооценките и оценките на тренъорите за колегите си и оценките на учениците и ръководството на БАА. Проследяват се показатели предимно за педагогическа наблюдателност, общителност и прогностични умения. Твърде често айкидо се определя като "изкуство на реакциите". Стремехът на изследователят е да развива екстраполационните способности и интуицията/"гоку и"/ за действие в детерминирани и стохастични условия. В резултат на анализите са съставени диаграми с обобщените модели на професионално-личностните характеристики на тренъорите от двете групи. Няма изразени акценти върху образованието, техническото майсторство и моторните качества. Сравнителният анализ показва значително по-добро развитие на качествените характеристики на тренъорите от експерименталната група, в сравнение с качествените характеристики на тренъорите от контролната група. Това е основание да се приеме, че приложената методика за обучение е ефективна и пригодна за научни изследвания и практическо приложение.

Мисля, че заслужава да се обърне повече внимание на относително ниските показатели за патриотизъм и национално съзнание и за творчество и самостоятелност на тренъорите.

Твърде вероятно е причините затова да са космополитната атмосфера и канонизираният характер на обучение.

В дисертационния труд има слабости, които произтичат от сложността на материята и липсата на опорни точки от аналогични изследвания. Те обаче не намаляват ценността и ползата от труда. Не е обосновано твърдението на с. 52, че засега няма разработена практическа система за психопедagogически въздействия. Този извод може да се отнася предимно за айкидо. В методиката за обучение няма количествени показатели и системна последователност за изучаването на учебния материал. Не е изяснено добре защо в едни случаи се говори за треньори, а в други за помощник -треньори. На много места в труда има неправилно разчленяване на думи.

Критични бележки могат да се направят и по първите две точки от изводите. Определенията за "психопедagogика" и "психопедagog", както и диференцирането на психолозите като: дидактици, изследователи, теоретици и практики не е прецизно и не е аргументирано в труда. Смятам, за изключително важни доказателствата на дисертанта, че треньорите трябва да имат солидна психопедagogическа подготовка.

Изводи

1. Дисертационният труд има актуален и иновационен характер. Той е първото научно изследване по айкидо у нас, с интердисциплинарен подход и педагогическа приложна насоченост. Трудът е разработен оригинално и в по-мощабен план от познатите изследвания по тази тематика в спорта.

2. Айкидо е ново бойно изкуство с древни корени и съвременни, принципиално различаващи се разклонения. За успешната му интернационализация се налагат промени съобразно условията в различните страни. Дисертантът търси нови решения и преодолява до голяма степен емпиризма, формализма и някои традиционните канони в обучението. Той прави сполучлив

трансфер на идеи, методи и средства от различни области на науката и спорта. Така работата на тренъорите ще се усъвършенства, а айкидо ще стане достъпно за повече хора.

3. Направено е задълбочено проучване на професионално-личностните характеристики на тренъорите по айкидо и на социално-психологическия климат. Сподручливо са разработени професионално-личностни модели на тренъорите ориентирани по-силно към комуникационната култура на личностните и групови взаимодействия.

4. Везспорен научен и праксиологичен принос е разработената и потвърдена от педагогическият експеримент система за психопедагогически въздействия и взаимодействия. Интересна е тезата за паралелното развитие на тренъорите и учениците в процеса на обучението. Цялата разработка съдейства за по широкото приложение на психологията в педагогиката и практиката, обогатява комуникационната култура, интелектуализира учебния процес и подобрява ситуативното мислене, екстраполационните възможности, вижиланса, атракцията, рефлексията, емпатията и други качества на тренъора. В тези научни постижения има приложни проекции и за други бойни изкуства и спортове.

Въз основа на изложеното до тук, имам всички основания да предложа на УВАЖАЕМИЯТ СПЕЦИАЛИЗИРАН НАУЧЕН СЪВЕТ ПО ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА НА ФИЗИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТНАТА ТРЕНИРОВКА /ВКЛ. ЛЕЧЕБНА ФИЗКУЛТУРА/ ПРИ ВАК да присъди на ДОВРОМИР ПЕТРОВ ДРУМЕВ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР".

РЕЦЕНЗЕНТ:

/Проф. Райко Петров/

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за получаване на образователна и
научна степен “Доктор”

Автор: Добромир Петров Друмев

Тема: “Методика за психопедагогически
въздействия и взаимодействия в обучението по айкидо”

Рецензент: доц. А. Божичков д-р

Дисертантът Добромир Петров Друмев е роден на 13 юни 1962 г. в гр. Сливен. Средното си образование завършва през 1980 год., а висшето през 1987 г. Специалност “Технология на металите и металообработващи машини” във ВМЕИ – София. През 1989 год. с конкурс постъпва на работа в Централния институт по изчислителна техника и технологии. От 1993 год. е инструктор по бойно-приложни изкуства към Генералния щаб на Българската армия. От 1999 год. работи в НСО, като отговаря за специалната и бойно-приложна подготовка на личния състав.

С бойни изкуства, господин Друмев се занимава 22 години. През 1998 година завършва курс за дългосрочна специализация към СДК при НСА. От дванадесет години е главен треньор по айкидо в спортен клуб “ЦСКА – Бойни спортове”, преименуван в “Зендокан”. Притежател е на III дан по айкидо и I дан по кендо.

Всички законови изисквания по процедурата за защитата на дисертацията са спазени. Формуляра “Сирена” е попълнен в съответствие с изискванията. Общи публикации с рецензента – няма.

Айкидо е бойно японско изкуство с голям диапазон на въздействие върху занимаващите се. Наред с всестраниното и физическо развитие, то определено усъвършенства и техния дух. Освен това не на последно място развива възпитанието и етиката на айкидистите. Традицията, запазила се в дългите години на развитие, е и една от положителните страни. Факт е, че в заниманията по айкидо се изисква стриктна ритуалност, уважение към инструктора, към другите занимаващи се, даже и към мястото на заниманията и

т.н. Определено изказвам мнението си, че айкидо е система за всестранно развитие на личността в което отсъства състезателното напрежение. Всичко това, обаче не трябва да се осъществява със сляпо подражание и копиране, без да се има предвид природните ни дадености и особености. Ето защо, ориентацията на дисертанта към темата е положителна и навременна. В този етап на развитие на айкидо в България и роенето на различни школи, клубове, даже и на няколко федерации и асоциации, със свои методи и подходи и със съмнително педагогическо и техническо умение е крайно необходимо намиране на точните методи и средства за работа, особено с по-малките възрастови групи. Наред с всичко трябва да се отбележи и различната квалификация на инструкторите, които по подобие на различните японски школи проявяват предпочитания към една или друга такава.

В исторически план дисертанта е съумял да събере значителна информация, да я обработи и подреди. Разкриват се пътищата на изграждане и развитие на айкидо. Проследени са значителен брой публикации на чужди автори свързани и със сродни бойни изкуства, със и без оръжие, пътя на развитие и популяризиране на различни системи и школи.

Макар и кратка, историята на айкидо в България е описана подробно.

В направената характеристика на айкидо, обаче се забелязват неточности и категорични мнения. На стр. 16 в гл. 1.2.2. е казано, че "Айкидо се отличава от другите бойни изкуства по своята мотивировка и характерния ефект на практиката си" и "Практическото приложение на айкидо, като самозащитно изкуство включва атемита /удари/". Известно е, че всяко от останалите бойни изкуства притежава своя характерност и има съответното различие, но при така изложеното мнение е налице известно съмнение за практиката на айкидо, като се включват акцентирано удари. Не е достатъчно само цитирането на Сатоме /1985 г./ за обяснения на тези твърдения.

В главите "Литературен обзор" и "Характеристика на айкидо" се наблюдава смесване на философията на това бойно изкуство, мнението за липса на агресивност и запазване здравето на

занимаващите се с фактите, че техниките са болезнени и че са съставка на други бойни изкуства. Формално и мъгляво е изразеното мнение за ОЦТ и че “нараняването е действие от пониско ниво, тъй като практикуващите айкидо се стремят към високо...”. На фиг.2, заедно с теорията на защитата се наблюдава и тази на атаката. В тази глава личи известно объркване.

В глава 1.3. “Обща теория на психо-педагогическите въздействия и взаимодействия”, дисертанта изяснява понятията “методи и средства за психическо и педагогическо въздействие”, като прави значително задълбочени литературни проучвания. Представен е голям брой автори с цитирани мнения за педагогическото умение за общуване, за комуникативните способности на учителя, като постепенно навлиза в същността на разработката. Така се очертава важно становище за необходимостта от организирано общуване между учениците, а също така и от умение за овладяване общуването от страна на учителя. Тази глава завършва с добре формулирани изводи, в които проличава доброто познаване на проблема. Изразено е виждането за наличностна методика и начин за общуване на инструктор и занимаващ се съобразяване със спецификата на общуване в съответната възраст. Това на свой ред зависи от степента на подготовката на водещия. От тук авторът навлиза постепенно в особеностите на психо-педагогическото въздействие в занятията по айкидо. Той подчертава, че това не е стихияен процес, а планиран и организиран с упражняване на контрол. Но не бих могъл да се съглася с мнението на дисертанта, че при показването на нова техника, инструктора дава минимални обяснения за да стимулира вниманието на айкидистите. Това твърдение, до някъде е неправилно и зависи от възрастта и квалификацията на занимаващите се, от сложността на техниката и др. В тази глава се наблюдава известно подражание на японските специалисти. Често, чрез лични умозаклучения, се прави опит за налагане на “добри пожелания”/стр.44/. Необходимо е дисертанта да уточни каква е същността на понятията “треньор”, “инструктор”, “учител”, тъй като на много места има смесване и като се има предвид, че айкидо няма състезателен характер, това е по-наложително.

В глава 1.4. дисертантът подчертава необходимостта от създаване на професиограма на инструктора по айкидо, основавайки се на характеристиката на треньора в спортната педагогика. Той се опитва да пречупи общите постановки с насока към айкидо. Направените изводи обобщават обзора на литературните източници.

В така предложената “Работна хипотеза” се изразява предварително твърдение за положителната методика за психопедагогически въздействия. Това би трябвало да бъде формулирано по друг начин и защо тази методика е само за помощник треньорите по айкидо след като се цели създаване на професионално личностен модел на треньора по айкидо.

Целта на изследването, задачите, организация и методиката са правилно дифинирани. Анкетата обхваща значителен брой /10/ психологически теста и 2 анкетни карти за проучване на педагогическите способности, професионално-личностните характеристики, социално-психологичния климат сред треньорите и занимаващите се. Като недостатък би могло да се отбележи сформиранието на експерименталната и контролна групи с изключително голям диапазон на възрасти. Анкетните карти са разработени добре, но се наблюдава значително утежнение. При така съставените анкети не би трябвало да се търси от най-малките участници оценка на качествата на инструктора. Едва ли малките имат ясна представа за термини, като “ерудияция, възгледи, схващания, патриотизъм и национално съзнание” и др. И едва ли те биха могли да посочат правилно положителния и отрицателния модел на инструктора. Педагогическите и психологическия тестове по Джонстън, Жекова, Спилбергер, Тейлър, Томас, Лири също са подробно са представени, като чрез тях се събират данни за качествата на инструкторите в тяхното общуване и психическо състояние.

Обработката на данните е извършена коректно, чрез математико-статистически методи с определяне на средни стойности, вариативност и t критерия на Стюдън.

Анализът на резултатите е извършен компетентно и задълбочено. Почти всички данни са в полза на експерименталната

група, което е израз на правилен подбор на методиката за подобряване работата на инструкторите по айкидо. Подчертава се необходимостта от уеднаквяване на подхода и педагогическото майсторство в работата с подрастващите. По реален резултат при проучване на социално-психологичния климат в тренировъския и клубния колектив би се получил ако бяха проучени и мненията на някои членове на другите федерации и клубове, защото е известно, че те се развиват самостоятелно.

Анализите от данните на изследването с приложената методика са онагледени с добре направени таблици и фигури. С добър педагогически усет е интерпретирана динамиката на цифрите засягащи педагогическото творчество, педагогическата наблюдателност, самоуважението, възможността за реагиране в конфликтни ситуации, нивото на тревожност и личностно-дейностните качества на инструкторите по айкидо. Изразеното мнение за необходимост от подобряване на социално-психическия климат в тренировъските колективи е реалност, тъй като е налице промяна повече в направленията със специфичен характер в експерименталната група. Наблюдаваните промени в редицата показатели са положителни, като визуална педагогическа наблюдателност, вокална педагогическа наблюдателност и др. Отчита се и положителната промяна на емоционалната стабилност у тренировъците и развитие на интелектуално-волевите черти.

Тука е мястото отново да се подчертае, че не е реално учениците да оценяват професионално-личностните качества на ^{тренировъците} учениците си.

От изложеното до тук може да се обобщи, че главата "Анализи" е по-силната страна в дисертацията, тъй като изразява отношението на дисертанта към разработения проблем.

Разработената методика за въздействие и взаимодействие би могла да изиграе положителна роля в занятията по айкидо и в отношенията между инструкторите. Много категорично, обаче е твърдението, че чрез тази методика е преодоляно едностранчивото специализиране и разделяне на психолозите.

Направени изводи са плод на положената изследователска дейност и компетентно направените анализи.

Дисертацията е самостоятелен труд на г-н Друмев.

От направения списък на публикациите свързани с представената дисертация – 7 на брой, две са в съавторство и пет – самостоятелни. Отпечатани са, както следва: в “Спорт и наука” – 1; в “Сборник на СДК” – 3; в сборник “Личност, мотивация, спорт” под редакцията на проф.Н.Попов – 2 и една от участие в международна конференция. В две от публикациите от списъка към темата реда на авторите е разменен.

ИЗВОДИ:

1. Експериментираната методика ще допринесе за уеднаквяване и подобряване на климата при преподаването по айкидо и общуването на преподавателите и занимаващите се.
2. Считам, че по този начин до известна степен би могло да се намали сляпото подражание на традиционализма на японските бойни изкуства, което в някои случаи се отразява неблагоприятно.
3. Извършен е успешен опит за практическо приложение на взаимодействието между педагогика и психология, което в съвременните условия е изключително необходимо.
4. Разработката на дисертационния труд е доказателство за възможността и в айкидо да се търси подобрене на интелектуалните възможности на инструктори и занимаващи се. Въз основа на изложеното до тук, в което преобладават положителните

страни в дисертационния труд имам основание да предложа на уважаемия Научен съвет по Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка при ВАК да присъди на Добромир Петров Друмев образователна и научна степен “Доктор”.

РЕЦЕНЗЕНТ:

/доц.А.Божичков,д-р/